

E-LOGOS

ELECTRONIC JOURNAL FOR PHILOSOPHY

ISSN 1211-0442

2/2011



University of Economics
Prague

Používání matematických metod v ekonomii a ideální společenský řád

Jakub Večerník



Abstract

The main aim of the paper is to focus on the use of methods of exact sciences in economics. The author highlights the problems of today's economy caused by economic recession and finds the ideas that affected the current economic thinking. He analyzes the rationalist thinking of the 19th century, which had changed the content of the term "science" and considers the consequences that it should be for future development. Further analysis of influence of economics by exact sciences demonstrates the example of Nobel Prizes laureates in economics. The author realise that some prizes have been awarded for the application of mathematical methods that attempt to quantify than a real analysis of human behaviour. In the second part the author examines the possibilities of creating a freer and "fairer" society and the possibilities for scientists in this field. The author analyzes activity of central planners and principles of a liberal order.

Abstract

Ve své práci se autor zamýšlí nad používáním metod exaktních věd v ekonomii. Upozorňuje na problémy dnešních ekonomik vyvolané hospodářskou recesí a nalézá ideje, jimiž bylo dnešní ekonomické uvažování ovlivněno. Pouští se do analýzy racionalistického myšlení 19. století, které stálo za změnou obsahu výrazu „věda“ a zamýšlí se nad následky, které to pro budoucí vývoj mělo. Dále analyzuje hloubku ovlivnění ekonomie exaktními vědami a svá zjištění demonstruje na příkladu laureátů Nobelových cen za ekonomii. Zjišťuje, že některé ceny byly uděleny spíše za aplikaci matematických metod a pokusů o kvantifikaci, nežli za skutečnou analýzu lidského jednání. V druhé části práce se autor zamýšlí nad možnostmi vytváření svobodnější a „spravedlivější“ společnosti a možnostmi vědců v této oblasti. Analyzuje činnost plánovačů a podstatu liberálního řádu.

Key words

Liberalism, Constructivism, Central planning

Klíčová slova

Liberalismus, konstruktivismus, plánování

„Ze státu dělalo vždycky peklo na zemi to, že se člověk pokoušel udělat si z něho nebe.“

Friedrich Hölderlin

ÚVOD

Jsou tomu už dva roky, co svět naplno zasáhla po delší čas nepoznaná recese. Problémy na americkém hypotečním trhu dostaly do svízelné situace bankovní systémy a tím i celé národní ekonomiky. V plné nahotě se nám tak ukázaly problémy, do kterých plánovači jednotlivá hospodářství dostali. Krachovaly banky, zavíraly se podniky, rostla nezaměstnanost. Tyto problémy však stále ještě nejsou za námi. Evropská unie řeší problémy Řecka, Slovensko, které se odmítá podílet na jeho záchraně, Německo a Francii, kteří touží po zavedení jakéhosi „supereura“, které by bylo měnou ve měně, tedy jakýmsi „exkluzivním klubem“ pro ty „schopnější“. Už dlouho se spekulovalo o problémech Španělska, Itálie a Irska, jako o zemích, v nichž hrozí nestabilita, a mohou představovat ohrožení pro celý centralistický evropský systém. Netrvalo dlouho a Irsko se ozývá se žádostmi o pomoc.

Jak bychom se ale měli v takové situaci zachovat? Je lepší si přitáhnout opasky, šetřit a omezovat státní zásahy, nebo naopak posílit stát a spoléhat na jeho intervence? Dnes můžeme posoudit tyto dvě cesty, kdy se Spojené státy vydaly cestou masivních státních výdajů k podpoře domácí poptávky a zaměstnanosti, a Evropu, která se rozhodla šetřit. Nyní je příliš brzo posuzovat, zda se evropské státy rozhodnou zeštíhlovat a vlády budou skutečně škrtat v rozpočtech, šetřit na svých výdajích a zužovat okruh svých zásahů, anebo zda se bude jednat jen o navýšení státních příjmů prostřednictvím zvýšení daňového zatížení občanů.

Vždy, když přijde nějaká pohroma či katastrofa, ptají se lidé „proč“ a mají tendenci volat po zásahu nějaké vyšší moci. Takovou vyšší instancí býval zpravidla Bůh či různá božstva, případně pak vládce, v moderních státech je to pak vláda. Volá se po jejích zásazích a žádá se, aby ukončila utrpení a přivedla nás opět k růstu a šťastnému životu. Je ale možné, aby mohla vláda rozhodnou za nás za všechny a ekonomický vývoj jednoduše naplánovat?

Rozvoj přírodních věd a z toho vyplývající popisování přírody univerzálními a vždy platnými zákony vedlo k myšlenkám, že je možné podobně řídit i společnost. Jelikož příroda kolem nás je těmito zákony řízena a my jsme schopni předpokládat a vypočítávat její chování, můžeme zjistit, co se bude dít, když A dá do pohybu B, a to dopadne na místo C. Toto vše lze přesně popsat; přírodní zákony vypočtou z daných a jasně měřitelných faktů směr rozpohybovaných těles, jejich rychlost, sílu nárazu i úhel jejich dopadu. Jelikož se toto jeví naprosto jasně a nelze nalézt logický rozpor,

proč bychom stejným způsobem nemohli řídit společnost? Lidé jednají, což je Misesův axiom¹, ale jednají za účelem, který lze explicitně vyjádřit, pohybují se stejně jako tělesa z bodu do bodu svým životem? Z toho zcela jasně vyplývá otázka, zda lze přesně stanovit „směr“ společnosti, jakým by se měla ubírat? Máme pak chápat společnost, jakožto jednotlivce, nebo jako celek, nedělitelný kolektiv jednotlivců, v duchu Comtova výroku, který nás přesvědčuje, že pouze kolektiv je reálný a jednatel je abstrakcí?² A když se někteří lidé začnou dovolávat zásahu „vyšší moci“, jak jsem výše naznačil, může přeci zasáhnout ten, jenž je schopen její pohyb vypočítat, moudrá entita, jež si je vědoma všech procesů ve společnosti a je schopna plánovat. Ví, odkud a kam se společnost pohybuje, neboť je to stejný zákon jako např. zákon gravitace - neměnný a jasně daný, poznatelný našim rozumem.

Ve své práci se budu zabývat právě takovým pohledem na společnost a ekonomický řád. Budu analyzovat používání scientistických metod k řízení hospodářství a koordinaci lidských jednání. Stručně přiblížím, jak se vyvíjely metody používání matematiky v ekonomii ve druhé polovině 20. století, jaký slavily úspěch. V souvislosti s tím budu analyzovat mínění vědců o ekonomické vědě v souvislosti s udělováním Ceny Švédské banky za ekonomii na paměť Alfreda Nobela. Celá práce bude protknuta Hayekovým esejem pojednávajícím o kontrarevoluci vědy, jehož vývody se pokusím aplikovat na zkoumanou oblast, tedy používání matematických metod v ekonomii a snahy řídit jimi hospodářský růst a plánovat společnost směrem k jejímu „ideálnímu obrazu“.

1. KAPITOLA – MATEMATICKÉ METODY V EKONOMII

V úvodu jsem nastínil, že dnešní recese může být jakousi zkouškou toho, jaká cesta se ukáže být perspektivnější, zda je to cesta vládních výdajů, anebo vládních škrtů. Pokud to i ono bude provedeno důkladně, budeme moci se zájmem sledovat, jak se světová ekonomická situace vyvine a kdo vyjde v následné konjunktuře jako silnější, s rychlejším a zdravějším růstem, a kdo bude růst zpomaleně a velmi pozvolně zatížen regulacemi a vysokým státním dluhem. Jsou to dvě rozdílné snahy, jak se s recesí vyrovnat, respektive vyhnout se hospodářským cyklům. To, že cykly existují je známá věc, ale jak se s nimi vypořádat už tak jasné není.

Schumpeter vysvětloval cykly jako vlny inovací³. Hayek, který za jejich teorii dostal v roce 1974 Nobelovu cenu, tvrdil, že příčinou jsou špatné investice zapříčené

¹ MISES, Ludwig von (2006): Lidské jednání. Pojednání o ekonomii. Praha, Liberální institut, 2006, s. 13.

² HAYEK, Friedrich August von (1995): Kontrarevoluce vědy. Studie o zneužívání rozumu. Liberální institut, Praha, 1995, s. 182.

³ Schumpeter přichází s originální teorií podnikatele. Podnikatel je inovátorem, který přináší na trh inovace. Revoluční byl tento přístup z toho důvodu, že doposud byl ekonomický mainstream pod vlivem Lausannské a Cambridgeské školy, v jejichž rovnovážných modelech nebylo pro inovace

zlevněním peněz v důsledku monetární expanze⁴. Obdobná je i teorie Švéda Knuta Wicksella, který podobně jako „Rakušané“ vysvětloval vznik cyklů špatnými investicemi a jejich nákladným odbouráváním⁵.

V době Velké hospodářské krize, války a poválečném vývoji však nikdo těmto skutečně prozíravým ekonomům nenaslouchal, a na piedestal byly umístěny teorie Keynesovy o podpoře agregátní poptávky. To podpořilo státní řízení ekonomiky, vyžadovalo státní výdaje a navozovalo dojem možnosti řízení hospodářství a společnosti. Stejně jako fyzikální zákony řídí přírodu kolem nás, mohly vlády pomocí Phillipsovy křivky řídit ekonomiku a volit poměr inflace a nezaměstnanosti apod.

Hayek uvádí, že současné myšlení je vždy zatíženo myšlením předchozího století. Myšlení 19. století bylo ovlivněno stoletím 18., z čehož paralelně vyvozují, že století 20. bylo ovlivněno stoletím 19. Z čeho tedy plynuly myšlenky těchto století a co bylo jejich snahou?

V 19. století docházelo stále k většímu zneužívání rozumu.⁶ Zásadní nedorozumění vyplývalo z faktu, že poznatky z jednoho oboru nelze zcela libovolně a „beztrestně“ aplikovat na obor jiný. Problémem se stal tzv. scientismus, tedy „otrocké napodobování metod a jazyka Vědy“^{7,8}. Aby byla nově věda Vědou, musí

místa. Inovátor tak vnáší dynamický prvek do statických modelů tím, že uvádí na trh nové výrobky či postupy. Ten podnikatel, který inovace nehledá, pak v konkurenci neobstojí. Vlny inovací tak mění postavení jednotlivých podnikatelů na trhu, což způsobuje hospodářské cykly.

⁴ Hayek obohatil Misesovu teorii hospodářských cyklů vyvolaných změnami množství peněz v oběhu Boehm-Bawekovou teorií kapitálu. Když centrální banka zvýší množství peněz v ekonomice, klesá jejich cena, tedy úroková míra. Podnikatelé pak v důsledku toho používají kapitálově náročnější postupy (oklikovější metody), neboť se domnívají, že zlevnil kapitál. Tato iluze však vyprchá a vychází najevo, že zlevnili pouze peníze a kapitál nikoliv. Investoři tak musejí nákladně odbourávat neefektivní investice, což zapříčiňuje cykly.

⁵ Podle Wicksella osciluje hospodářský cyklus v důsledku monetárních příčin kolem potenciálního produktu.

⁶ Vyvrcholení zneužívání rozumu pak spatřuje Hayek v socialismu a jeho zánik v totalitarismu. V první polovině 20. století jsme v našich podmínkách zažili dva totalitní režimy, tedy nacismus a komunismus. Jejich snahou bylo upravit společnost jistému obrazu, určité představě o ideální společnosti, a její následné řízení z centra. Po pádu nacismu, se v Evropě vyvíjely dva směry, a to stále ještě komunismus a pak kapitalismus. Zatímco na „Východě“ docházelo k potlačování svobody společnosti a podřízení celé ekonomiky včetně vlastnictví výrobních faktorů centrálnímu plánování, na „Západě“ se společnost vydala spíše cestou ekonomického liberalismu. Můžeme však spatřovat plánovací tendence ve Francii a Itálii, tzv. indikativní plánování, či znárodňování v Británii. Tyto země se pak zákonitě nerozvíjely takovým tempem jako například ordoliberalistické Německo, které nebylo po válce zatíženo silnými zájmovými skupinami, neboť ty byly v důsledku totální války zničeny. I přesto však zde došlo k propojování zemí, původně z důvodů prohlubování liberalismu, tedy vzájemného obchodu, pohybu osob apod. Nezůstalo však pouze u liberálních tendencí a na své místo se vydral i socialismus a snaha řídit evropský vývoj. Z Evropských společenství se stala centralistická Evropská unie zasahující do řady sfér jednotlivých národních hospodářství a plánování jejich výstupů. Tím dochází k naplnění these, že myšlenky 19. století, jsou ve století 20. stále živé. Je tu snaha utvářet společnost a vtisknout jí určitý ráz (ať už čistě árijský či zcela multikulturní). I když totalitarismus padl, socialismus je stále živ. Dnešní centralismus tak prochází začátkem nového století těžkou zkouškou. Prvním stupínkem k prověrce se stává společná měna.

⁷ HAYEK, Friedrich August von (1995): Kontrarevoluce vědy. Studie o zneužívání rozumu. Liberální institut, Praha, 1995, s. 18.

být kvantifikovatelná, musí pracovat s číselnými daty, jež je možno analyzovat a statisticky zpracovávat. Ještě dnes, pokud se ekonom nezabývá přesnými daty a nematematizuje, namísto toho se věnuje teoretickému bádání a složitému pronikání do souvislostí, nazývá se takový přístup anekdotickou evidencí či story-tellingem, což jsou výrazy spíše posměšné, nežli seriózní. Stále se tak i po mnoha desetiletích vyžaduje přístup, který „zahrnuje mechanickou a nekritickou aplikaci určitých myšlenkových návyků na oblasti, které jsou odlišné od těch, v nichž tyto návyky vznikly.“⁹

Úspěch exaktních věd souvisel rovněž se snahou o vypořádání se středověkým přesvědčením, „že lidskou činnost nemůžeme pochopit a vysvětlit stejným způsobem, jakým můžeme pochopit a vysvětlit jevy fyzikální.“¹⁰ „Vědy“ toto chápání mění, zbavují nás našich smyslových vněmů. Jinými slovy tvrdí, že to, co se nám zdá podobné, může být naprosto odlišné, neboť se to za určitých okolností chová podobně a vice versa, tedy naprosto rozdílné, může být podobné.¹¹ Tím se mi zdá, že se nás naprosto pokouší zbavit jakéhokoliv citu. Říkají nám, že nás naše smysly a intuice jen klamou a jediné, co nám pomůže skutečně pochopit pravou podstatu věcí je Věda, která se řídí danými a neměnnými zákony. Tato metoda Vědy pak velmi nebezpečně útočí na samotnou spontanitu lidského jednání, neboť tu není možné nijak exaktně vysvětlit. Jak bychom mohli kvantifikovat rozptýlenou znalost ve společnosti¹²? To, že není možné z centra řídit jednání jednotlivců a plánovat jejich činnost? Že nikdo není schopen uživit obyvatelstvo lépe, než svobodné tržní jednání? Tyto a další podstaty svobodného společenského řádu můžeme brát pouze jako dané, jako tvrzení a priori, že člověk jedná¹³.

S tím se však nemohou vypořádat intervencionističtí ekonomové a plánovači. A pochopitelně i řada nespokojených lidí, voličů, kteří žádají od vlády odpověď a řešení všech svých těžkostí. Intervencionističtí „Vědci“ pak přichází s možnostmi

⁸ Vědou, psanou s velkým písmenem, rozumí Hayek používání tohoto slova v „moderním smyslu“. Je to věda chápána v úzkém smyslu, zaměřeným především na fyzikální a biologické disciplíny, které měly být jasné a jisté a tím odlišné od všech ostatních disciplín.

⁹ HAYEK, Friedrich August von (1995): Kontrarevoluce vědy. Studie o zneužívání rozumu. Liberální institut, Praha, 1995, s. 18.

¹⁰ Tamtéž, s. 20.

¹¹ Tamtéž, s. 21.

¹² Dle Hayeka jsme všichni obdařeni jedinečnou znalostí, na základě které jsem schopni vykonávat naše povolání. Tato znalost je nesdělitelná a nekvantifikovatelná. K plnému využívání této znalosti, a skrze ji dosahování našich vlastních cílů, nám dopomůže pouze svobodný liberální řád. Tyto znalosti koordinuje trh a vzájemně spolupůsobí díky dělbě práce. Z této její podstaty ji nikdy nemůže obsáhnout a využívat nějaký centrální plánovač. „Toto rozptýlené poznání je rozptýlené esenciálně a není možno je sesbírat a předat nějaké autoritě pověřené úkolem cílevědomě utvářet řád“, uvádí ve své Osudové domýšlivosti.

¹³ Zajímavě k lidskému jednání dodává Rothbard: „Jednání také vůbec neznamená, že rozhodnutí jednat musí jednotlivec dlouze zvažovat. Člověk může přijmout rozhodnutí ukvapeně nebo po dlouhém přemýšlení. Může se rozhodnout chladně nebo pod tlakem emocí; nic z toho neovlivňuje fakt, že člověk jedná“.

řešení a nabízejí tu toliko požadovanou odpověď. Je to neskutečně domýšlivá představa, že člověk může svým rozumem obsáhnout celý společenský řád, že do něj bude moci beztržně zasahovat a že jej bude schopen řídit tak, aby jej vymanil z jeho potíží, neuvědomujíc si však fakt, že tato tzv. selhání či nedostatky způsobuje zpravidla řízení samo¹⁴.

Nyní se podívejme, jak na tuto situaci reagují vědci 20. století a zkusme poodhalit, zda jsou zasaženi myšlenkami 19. století, jak vychází z Hayekovy these, podle které je současné myšlení ovlivněno myšlením století předchozího.

Když jsem uvažoval na začátku studia jakých cílů bych chtěl v ekonomické vědě dosáhnout, napadla mě jako nejvyšší cíl, ke kterému bych měl směřovat, Nobelova cena za ekonomii, přesněji řečeno Cena Švédské národní banky za rozvoj ekonomické vědy na památku Alfreda Nobela. To, že se Nobelova cena za ekonomii neudílí a Nobel ekonomii neměl údajně rád, vyplývá nejspíše z rozmachu a z oslnění úspěchů přírodních věd v 19. století¹⁵. Když jsem se však setkal s pracemi ekonomů, které obdivuji, především pak F. A. von Hayeka, Waltera Euckena, R. Coase či J. Buchanana¹⁶, zjistil jsem, že takové rozpětí, takovou interdisciplinární znalost jen těžko kdy pojmu. Mé úsilí to však nezapudilo, nebyl jsem zklamán a rozhodl jsem se, že se budu myšlení těchto pozoruhodných vědců alespoň blížit, pokud možno co nejvíce limitně.

Jako součást veřejného a celosvětového uznání jsem pak zvolil Nobelovu cenu míru. Neboť přesto, že jsem skromný, chráním se před domýšlivostí, myslím si, že dosahuji vyšší morální úrovně než např. Jásir Arafat, a můj morální standard se může přit bez problému i s Barackem Obamou. Zároveň jsou mé názory pokorné, umírněné a střízlivé, a v žádném případě populistické, tak jak tomu je u alarmisty Gora. Toto zamyšlení mě vedlo k úvaze o neobjektivnosti udílení těchto cen z hlediska ustanovených morálních zásad, a jejich udílení „na objednávku“ současným společenským potřebám, trendům či dokonce módě, což je více než šokující. Obdobně když jsem sledoval, kdo a za co obdržel Nobelovu cenu za ekonomii, nevypadl jsem z podobného úžasu a můj obdiv opadl. Hayek, který ji obdržel roku 1974, byl jednou z „růží v trní“, mohu-li si dovolit použít toto slovní spojení. Zjistil jsem, že i kdybych dosahoval intelektu a rozsahu mysli jako mnou obdivovaní ekonomové, těžko bych s Nobelovou cenou mohl počítat, neboť jsem

¹⁴ Je chybou považovat za obraz reálného světa teorie, jež předstírají vysvětlení jevů tím, že jim přisuzují řídicí rozum, stejný jako máme my. (HAYEK, Friedrich August von (1995): Kontrarevoluce vědy. Studie o zneužívání rozumu. Liberální institut, Praha, 1995, s. 20)

¹⁵ Ekonomie na rozdíl od biologie či fyziky neuvažovala „svět jako soubor zákonů“ a jazyk matematiky v ní neměl dominantní postavení.

¹⁶ Mezi mé oblíbené ekonomy nepatří jen tito a už vůbec ne jen autoři zahraniční, nýbrž i čeští, kteří ve světě nejsou bohužel tolik známí, mezi těmi mě oslovil především Karel Engliš. O těchto ekonomech se bohužel příliš nevyučuje a k jejich odkazu se musí proniknout, tak jak tomu často u skutečně zajímavých myšlenek bývá.

zalíbení v matematice nikdy nesdílel. Ceny, které byly udíleny, byly spíše cenami za aplikovanou matematiku nežli za ekonomii. Taktový „Vědec“ nemůže matematiku pouze využívat ve svých modelech, ulehčovat si sní práci, vysvětlovat s ní teorie a zjednodušovat složité jevy; musí jí považovat za svůj hlavní nástroj. Nesmí ji mít pouze oblíbenou, musí ji doslova zbožňovat, neboť jí musí dát přednost před samotnou ekonomikou.¹⁷ (!) Zdá se mi, že interdisciplinárních vědců stále ubývá a na jejich místa se „derou“ matematici. Jejich vliv neskončil 19. stoletím, ani dvěma světovými válkami, ani nezdary keynesiánských metod.

Nobelovy ceny za ekonomii byly často udělovány za matematické aplikace, za vysvětlování lidského jednání matematickými modely. Tyto Nobelovy ceny jsou tak prapodivnou přehlídkou pseudoteorií, pseudovysvětlení lidského chování ve společenském řádu. Vypadá to spíše jako plíživé zavedení cen za matematiku. Už jen fakt, že liberál Hayek dostal Nobelovu cenu s G. Myrdalem, který považoval *laissez-faire* za systém vedoucí k relativnímu chudnutí, zvýhodňování bohatých zemí a vykořisťování zemí třetího světa a uplatňoval důsledný státní intervencionismus. Jako by byla potřeba liberála Hayeka vyvážit. Matematik nebo socialista, se zdá být tím pravým, to je to, po čem společnost i ortodoxní, neboli mainstreamová vědecká obec prahne – plánování a být plánovačem, přímo se na procesu podílet a mít z toho pochopitelně i příslušné výhody.

Samotná první Nobelova cen za ekonomii udělená Janu Tinbergenovi, který „dospěl k závěru, že ekonomický systém musí být konstituován jako smíšený, neboť optimální decentralizovaná rozhodnutí by měla být v důsledku externalit ve výrobě doprovázena centralizovaným rozhodováním.“¹⁸ Tinbergen se dále zabýval teoriemi plánování hospodářského rozvoje a nadnárodního plánování. Jan Tinbergen dostal Nobelovu cenu s Ragnarem Frischem, který usiloval o prohloubení matematizace ekonomie¹⁹. Nedělejme si však iluze, že to bylo zmatení vyvolané tím, že Nobelova cena byla v roce 1969 udělována poprvé, hned druhý laureát nás přesvědčí o tom, že exaktnost je ve „skutečné Vědě“ skutečnou nutností k jakékoliv vážnosti a ocenění. Paul Samuelson, toliko zmiňovaný tvůrce první ekonomické učebnice, také rozvíjel

¹⁷ Rozum vytvořila evoluce, tedy i kultura, je tak nesmyslné se domnívat, že rozum je schopen vysvětlit veškeré procesy a také je řídit - rozum tak není strůjcem, je spíše výsledkem. Není tedy pravdivé tvrzení, že vzhledem k soudobým složitým společenským strukturám musí přijít rozum, aby tyto struktury řídil. (viz. HAYEK, Friedrich August von (1995): *Osudná domýšlivost. Omyly socialismu*, Praha, Sociologické nakladatelství, 1995, s. 28)

¹⁸ Nobelova cena za ekonomii - Jan Tinbergen [online]. Dostupné z: http://ciks.vse.cz/Edice/nobel/Tinbergen/tin_biografie.aspx [16. 11. 2010].

¹⁹ První Frischovy příspěvky zahrnovaly obor pojistné matematiky, biometriky a kvantitativní ekonomiky. Lze je charakterizovat snahou o "rematematizaci" ekonomické teorie. K významným příspěvkům Ragnara Frische patří především aplikace aparátu matematického programování pro účely makroekonomické (což je originální Frischovo označení). Hlavním Frischovým přínosem je kultivace ekonomicko-matematických metod a organizační zásluhy v oblasti ekonometrie, včetně jeho podílu na označení směru.

matematické metody, nedovedl si ekonomii bez matematiky vůbec představit, naopak se vyjadřoval, že ekonomie na matematiku doslova čekala. Jeho svět by se bez vzorců, grafů, výpočtu a predikcí v žádném případě neobešel. A takto bychom mohli pokračovat - Solow, Modigliani atd. atd., dále přes další a další, nositele Nobelovy ceny za ekonomii, kteří se snažili být exaktními vědci a dávat jasné odpovědi na procesy, jejichž výsledky jsou zcela nejisté. Nobelova cena za ekonomii tak skutečně připomíná spíše Nobelovu cenu za aplikovanou matematiku. Většina udělených cen se zabývá řízením hospodářství, jeho růstu či různých témat z oblasti firmy, což se skutečnou ekonomikou souvisí jen pramálo. Mezi skutečné ekonomy by tak patřil Hayek, Coase, Becker či Lucas ap., kteří se zabývají skutečně podstatou lidského jednání. Počet skutečných ekonomů je však v porovnání s matematiky mnohem nižší.^{20 21}

Nechci tvrdit, že zmiňovaní matematictí ekonomové ekonomickou vědu nerozvíjeli či ji jen poškozovali, aniž by přinesli něco „dobrého“²², chci jen upozornit na fakt, že nekriticky postupovali stylem, jímž doba žila. Nechali se zlákat jednoduchostí, kterou kvantifikace a matematické modely přinášejí. Při jejich použití se jeví všechno snadnější, jasnější a hlavně všechny procesy mají předem predikovatelný výsledek a co je nejhorší, vytváří zdání, že jsou plánovatelné. Toto je neodpuštělná hereze, jež je téměř smrtelným hříchem, neboť znamená odklon od skutečné ekonomické vědy a je pouhou matematickou aplikací. Byl tu vliv Hayeka a rakouské školy, který však byl domýšlivě ignorován a to je ten zásadní omyl, jehož se matematictí ekonomové dopustili.²³

²⁰ Záměrně jsem uvažoval ekonomy druhé poloviny 20. století a nikoliv ty po roce 2000. Je to proto, že považuji právě to období let 50. a 60. za to, kdy došlo k tomu střetu teorií a pod vlivem let předešlých došlo v ekonomii k prosazení onoho používání matematických metod a jiné heterodoxní proudy byly vystrnaděny. Pak léta 70. a 80. přinášejí novou vlnu, a ačkoliv je opět objevena Rakouská škola, objevují se Rothbard, Kirzner, později Hoppe, kteří jsou spíše misesovci, nežli hayekovci, ale vedle výše zmíněných tzv. „skutečných“ mainstreamových ekonomů také Buchanan a Friedman, dostává ekonomie jiný ráz a začíná se opět zabývat těmi skutečnými ekonomickými teoriemi a nejen aplikací matematiky. Bohužel se nepodařilo z tohoto směru ekonomii zcela vymanit a matematické metody, skrze které se řídí firmy a hospodářství stále ještě vládnou.

²¹ Podrobnosti ke zmíněným a dalším držitelům Nobelových cen za ekonomii [online]. Dostupné z: <http://ciks.vse.cz/Edice/nobel/default.aspx> [16. 11. 2010].

²² Jakkoliv můžeme napadnout slovo „dobré“, které nepříjemně zavání racionalsitickou morálkou, která nahradila tradiční morální zásady, jež zastoupilo slovo „dobrý“, v označení toho, co je morálně správné. (viz. HAYEK, Friedrich August von (1995): *Osudná domýšlivost. Omyly socialismu*, Praha, Sociologické nakladatelství, 1995, s. 124.)

²³ „Většina předmětů lidské činnosti nepatří mezi objektivní fakta“ – rozhodujeme podle toho, co si myslíme, jak různé věci chápeme a vnímáme. Mínění „nemůže být vůbec definováno ve fyzikálních pojmech“. (HAYEK, Friedrich August von (1995): *Kontrarevoluce vědy. Studie o zneužívání rozumu*. Liberální institut, Praha, 1995, s. 28.)

Jakkoliv má na mysli tvrzení Tomáše Akvinského o tom, že „mnoho užitečného by nenastalo, kdyby bylo všem hříchům zabráněno“²⁴, myslím si, že to bylo od těchto matematických ekonomů nezodpovědné. Dnes by nám to mělo soužit k zamyšlení a uvědomění si, že svobodný tržní řád našimi mozky řídit nemůžeme, i kdybychom se o to snažili sebevíce.

Je důležité si uvědomit, že ekonomie není exaktní vědou, hlavním úkolem „každé vědy zabývající se tržním řádem musí být analýza sebeuspořádávajících procesů“²⁵, řád je spontánně formován, přičemž „všechny sledované cíle ani všechny užívané prostředky nezná nikdo a k tomu, aby byly v rámci spontánního řádu vzaty v úvahu, je nikdo znát nemusí“, „spontánní řád se formuje sám ze sebe“.²⁶ Myšlení pak „není strůjcem, nýbrž produktem kulturní evoluce a zakládá se více na nápodobě než na chápání nebo rozumu“²⁷.

2. KAPITOLA – „IDEÁLNÍ SPOLEČENSKÝ ŘÁD“

V předchozí kapitole jsem upozornil na až příliš časté používání exaktních metod v ekonomické vědě a z nich vedoucí implikace k pokusům o plánování společnosti.²⁸ Je však patrné, že „v řízeném hospodářství, ve kterém na sledování cíle dozírá autorita, je jisté, že tato autorita použije své moci, aby dosažení některých cílů pomáhala a dosažení jiných bránila. Nikoli náš vlastní názor, nýbrž názor někoho jiného na to, co by se nám mělo líbit nebo nelíbit, určí, co bychom měli dostat“²⁹. Taková revoluce tedy „naprostý rozpad stávajících institucí“, by znamenala, že by vláda, morálka a zvyklosti musely být znovu vytvořeny, což by umožnilo architektonické vystavění společnosti přesně podle požadovaného modelu.³⁰ Nové utváření společnosti, či její snaha o přebudování z důvodu nějakého pocitu nutnosti, tak vytváří prostor pro „inženýry“, aby takové společnosti vtiskly určitou tvář. Takových „pocitů“ pro přestavbu společenského řádu může být celá řada. Můžou to být:

²⁴ Multae utilitates impedirentur si omnia peccata districte prohiberentur. cit. dle: HAYEK, Friedrich August von (1995): Osudná domýšlivost. Omyly socialismu. Praha, Sociologické nakladatelství, 1995, s. 157.

²⁵ HAYEK, Friedrich August von (1995): Osudná domýšlivost. Omyly socialismu. Praha, Sociologické nakladatelství, 1995, s. 158.

²⁶ Tamtéž, s. 25.

²⁷ Tamtéž, s. 26.

²⁸ Člověk jedná a musí načerpat zkušenosti a sám se přesvědčit metodou pokusu a omylu; ponaučit se a načerpat znalost; tzv. nedokonalost lidského rozumu nejde nijak nahradit, obejít ji či ji vymezit, je vždy a ve všem a exaktní metody ji nemohou odstranit, neboť vždy je to člověk, který nakonec rozhoduje.

²⁹ HAYEK, Friedrich August von (1989): Cesta do otroctví. Rozmluvy, Purley, Surrey, 1989, s. 42.

³⁰ HAYEK, Friedrich August von (1995): Kontrarevoluce vědy. Studie o zneužívání rozumu. Liberální institut, Praha, 1995, s. 104.

1. Malthusiánské teorie o přelidnění a hrozícím hladomoru a snahy omezovat populační růst.
2. Nespravedlnost kapitalistického řádu a snaha přivodit „spravedlivější“ řád socialistický podle sovětského vzoru.
3. Vytváření centrálního společenství, jakým je např. EU. Podřizování národních ekonomik plánům ohledně jejich výstupů apod.
4. Problematika zemí tzv. třetího světa, působení organizací jako MMF, které již dávno měly zaniknout.
5. Klimatický alarmismus a snaha vyrovnat se nejprve s globálním ochlazováním, poté globálním oteplováním a nakonec obojaky globálními změnami klimatu.
6. Souboj pohlaví, nutnost zavádění kvót pro ženy v politice a ve vedení podniků, aby bylo zabráněno jejich útisku a diskriminačnímu chování mužů.
7. Nefunkční multikulturalismus – neustálá snaha či dokonce neustále zdůrazňovaná nutnost vytvořit jednotnou a zároveň multikulturní společnost.

Nejen těchto sedm imaginárních představ ovlivňovalo (a některé ještě ovlivňují) náš vývoj v průběhu druhé poloviny 20. století s jasným a významným přesahem do století 21. Vždy však představovaly tyto pohnutky tlak na změnu již existujících institucí či formací (jak by Hayek pojmenoval spontánně vzniklé instituce). Museli jsme přehodnocovat naše právo, morálku, vytvářel se umělý etický postoj k novým, často vykonstruovaným problematikám. Každý z těchto příkladů představuje nebezpečný prostor pro vstup plánovačů toužících po přeorganizování celospolečenského řádu, a to v mezinárodním měřítku. Jediné, co to však přináší, je ohrožení svobody a formací, které nám dopomohly dosáhnout našeho nevídaného stupně civilizace.

Osobně se mi líbí představa profesora Šímy, který definuje „stav“³¹, ke kterému bychom měli směřovat, jako „mír a prosperitu“³². Řešení společenských sporů spatřuje Šíma v nexu ekonomie a práva, kdy vzácnost musí nutně vést k vlastnictví zdrojů, což zároveň vytváří tlak na právo, aby bylo nabyté soukromé vlastnictví chráněno. K tomu ještě dodává citát J. S. Milla: „Politická ekonomie a právo jsou ve

³¹ Nyní nechápejme stav jako statický pojem, nýbrž takový „stav“ věcí, kdy bude docházet k dynamickému rozvoji, avšak za určitých institucionálních podmínek, jejichž ustanovení nazýváme „stavem“ společnosti.

³² ŠÍMA, Josef (2004): *Ekonomie a právo. Úvod do logiky společenského jednání*, 2004. NF, VŠE Praha, s. 46.

vzájemném průniku. Kdo bude opomíjet právo, nepronikne do politické ekonomie, a kdo bude přehlížet politickou ekonomii, nebude schopen vystopovat smysl práva.“³³

Tato představa se mi velice líbí, neboť jasně a stručně vysvětluje důležitost kvalitního právního rámce pro správné fungování tržního systému. S kvalitním právním rámcem pochopitelně souvisí i další normy, tedy především morálka a další zvyklosti, které se spontánně vyvinuly a ukázaly se jako progresivní tím, že nám umožnily rozvíjet se i do budoucna. Cílem plánovačů je pak často tyto normy měnit, ať už tak činí změnou legislativy, která může mít i negativní vliv na morálku³⁴, či razantními zásahy do národního hospodářství. Snaha řídit společnost tak s sebou nutně přináší snahu o změnu hodnot, a tím i skrytou snahu o změnu významu slov a ruku v ruce s tím tlak na úpravu přerozdělování bohatství ve společnosti. Právo pak nahrazují zákony³⁵, decentralizaci centralizace, svobodu nutnost a morálku cizí vůle. Snaha vytvářet tzv. „lepší“ společnost tak znamená spíše destrukci té stávající. Je důležité si uvědomit, že ve společnosti má každý práva a povinnosti, nic není samo sebou, vše si člověk musí zasloužit, což není zadarmo. „Nové“ režimy snažící se zavést nový vykonstruovaný řád často přichází s výzvami typu „Bijme se za svá práva“ apod., s cílem přivodit jakousi domnělou sociální spravedlnost³⁶. Vyvolávají v lidech pocit, že v podstatě nic nemusí, mají na všechno nárok a stačí se „jen ozvat“. Navíc jim vtlouká do hlav these o jejich fiktivním okradení a jejich nároku na to, nač mají právo, jakkoliv je to blíže nespecifikovatelné. Jedním z velmi často zneužívaných pojmů je slovo „sociální“. F. A. von Hayek ve své knize Osudná domýšlivost napočítal na 161 slov, s nimiž se používá přízvisko „sociální“ v nepravém slova smyslu. Tím racionalisté vnuknou masám představu, že řád, který vládl, vládne a vládnout bude, je vždy něčím výtvorem, něčím zájmem a z toho důvodu je možno s ním manipuloval zcela podle lidské libovůle.³⁷ Jak se Hayek dále o racionalismu vyjadřuje: „Míní-li se tudíž slovem racionalismus přání udělat rozum co možná nejefektivnějším, pak jsem i já sám racionalistou. Jestliže však tento výraz znamená, že vědomý rozum by měl určovat každé jednotlivé jednání, pak

³³ cit. dle: ŠÍMA, Josef (2004): *Ekonomie a právo. Úvod do logiky společenského jednání*, 2004. NF, VŠE Praha, s. 46.

³⁴ Tím mám na mysli spíše extrémní případ, ale i takový může být blíže, než si myslíme. Jde například o to, že je morální pomoci slabšímu či staršímu člověku, uvolnit mu místo apod. Pokud mi to zákon zakazuje, např. z důvodu jeho barvy pleti, rasy, národnosti, náboženství apod., pak taková norma negativně ovlivňuje spontánně vzniklou morálku a tím ohrožuje či dokonce pokřivuje hodnotový systém celé společnosti.

³⁵ Ztrácí se obsah práva, který se spontánně vyvíjel po celou dobu existence lidské civilizace a objevuje se nový obsah, který přesně odpovídá novému společenskému řízení, přičemž jsou normy stále více pozitivistické

³⁶ Pojem sociální spravedlnost v sobě nese to, co vždy nosil socialismus – „správné rozdělení bohatství“. Viz. HAYEK, Friedrich August von (1994): *Právo, zákonodárství a svoboda. Nový výklad liberálních principů spravedlnosti a politické ekonomie*. Academia, Praha, 1994, s. 197.

³⁷ HAYEK, Friedrich August von (1995): *Osudná domýšlivost. Omyly socialismu*. Praha, Sociologické nakladatelství, 1995, s. 125 - 126.

racionalistou nejsem a takovýto racionalismu se mi zdá velmi nerozumný.³⁸ Důvodem, proč pak extrémní formy konstruktivistického racionalismu pravidelně vedou k revoltě proti rozumu je, že konstruktivistický racionalismus neuznává žádné meze používání vědomého rozumu. Je proti jakékoliv abstrakci a vynáší k moci konkrétní vůle. To však postupně vede k omezení skutečné kontroly rozumem.³⁹ Naprosto mylné jsou charakteristiky „nového typu člověka“, který „se chlubil, že zná přesnější a dokonalejší řešení všech politických, náboženských a sociálních otázek než kdokoliv jiný“, a který se „odvažoval vytvářet náboženství stejným způsobem, jakým se učí stavět most nebo silnici“. ⁴⁰ Toto jsou naprosto kontrafaktické ideje, které jsou zcela nenaplnitelné; my sice „můžeme udělat konstrukt, který v modelových situacích bude fungovat, ale co to má co společného se světem, ve kterém žijeme“ ⁴¹.

Jakým způsobem bychom tedy měli dále postupovat? Zcela jasně bychom se měli vzdát socialistických doktrín a všech choutek o přebudování společnosti podle předem připraveného plánu. Za každých okolností však člověk potřebuje nějakou ideu, ke které bude vzhlízet a bude se jí snažit přiblížit a naplňovat ji.

Ve své práci jsem čerpal především z prací F. A. von Hayeka, přičemž její obsah byl ovlivněn především jeho esejí o zneužívání rozumu. Mohl by tedy Hayek jako představitel ryzího liberálního řádu se svými díly představovat tvůrce takové ideje, nebo dokonce působit jako „završitel ekonomické teorie“? Byla by to jistě zcela liberální idea, které by stavěla na svobodě a úctě k morálním zásadám. Zdá se tak, že se ekonomické teorie od Hayeka nepotřebuje nikam dále rozvíjet, vše podstatné již bylo řečeno. To však nenechá spát intervencionistickým vědcům, kteří mají potřebu se zviditelňovat a řídit život ostatních jedinců ve společnosti, což je možná nevyhnutelný vývoj. Bylo-li by Hayekovo dílo završitelem a „biblí“ by bylo např. jeho dílo *Právo, zákonodárství a svoboda*, muselo by být dbáno na jeho přesný výklad. Kdo by však tak učinil, kdo by dohlížel na to, aby tyto myšlenky vstoupily v platnost, aby se jimi skutečně řídily vlády, které by tak byly dosti omezeny ve svém libovolném počínání, a ještě navíc aby s ním byli seznámeni všichni jedinci ve společnosti? Došlo by k takovému vývoji spontánně, kdy by každý pochopil, že to je ten nejlepší způsob, jakým by se měla společnost ubírat, anebo by zde byla nějaká rada vědců, nejvyšších učenců, kteří by dohlíželi na přesné dodržování těchto zásad?

³⁸ HAYEK, Friedrich August von (1994): *Právo, zákonodárství a svoboda. Nový výklad liberálních principů spravedlnosti a politické ekonomie*. Academia, Praha, 1994, s. 34.

Toto své tvrzení Hayek dále doplňuje upozorněním, že řada našeho jednání má neracionální charakter. Taková jednání nejsou produktem uvědomělé mysli, nýbrž mechanismů, nad kterými nemáme vědomou kontrolu, tedy toho, z čeho se mysl sestává, tzn. abstrakce duševních procesů.

³⁹ Tamtéž, s. 35 – 40.

⁴⁰ HAYEK, Friedrich August von (1995): *Kontrarevoluce vědy. Studie o zneužívání rozumu*. Liberální institut, Praha, 1995, s. 107.

⁴¹ Mario Rizzo, cit. dle: ŠÍMA, Josef (2004): *Ekonomie a právo. Úvod do logiky společenského jednání*, 2004. NF, VŠE Praha, s. 75.

Byla by pak taková rada, jako ta, o které psal Comte, tedy nedespotická⁴², neboť by byla vládou vědců, ctících vědecké principy? Nebo by se „liberální nauka“ stala náboženstvím, které by bylo násilně vtlačováno všem, kteří by se mu chtěli protivit? Rozhodně vše výše zmíněné představuje principy, se kterými by sám Hayek v žádném případě nesouhlasil.

A jak by to bylo s dalším rozvojem ekonomických teorií, zabředla by věda a ustrnula s tímto věděním, aniž by to vědce pudilo, něco dále vymýšlet? Mohli byste namítnout, že pokud by se dále ekonomická věda nevyvíjela matematickým způsobem, nemuselo by dojít ani k takovým posunům, spíše heterogenním, jakými byla třeba teorie zájmových skupin, teorie veřejné volby nebo imperialistický směr ekonomie reprezentovaný Beckerem, ale já si jsem jist, že tyto všechny vývody nalézáme již u Hayeka; o všech těchto teoriích se můžeme v jeho dílech dočíst⁴³.

Každopádně těžko můžeme vytvořit řád, ve kterém by všichni pochopili, že liberální pojetí světa je tím, co nás dovede k již zmiňovanému míru a prosperitě. Už jenom fakt „vytvořit řád“, ve kterém „všichni pochopí“, zní velmi konstruktivisticky a takový pokus by znamenal snahu předběhnout spontánní vývoj a podřídit společnost určité vůli. Dnes jsme schopni svým rozumem rozpoznat, že nám liberální řád ve spojení s dodržováním spontánně vzniklých pravidel morálky umožní ten nejlepší rozvoj, jaký si je jen možno představit. Bude-li však v budoucnu glorifikován či smeten je otázka, na kterou nám již rozum odpověď neposkytne.

ZÁVĚR

V první kapitole jsem se zabýval aplikací metod exaktních věd v ekonomii. S tím souvisí snaha používat více a více matematických metod a kvantifikovat všechny možné proměnné. Takové představy jsou však více než pošetilé, neboť lidské jednání je ovlivněno řadou faktorů, které jsou nevyjadřitelné a nesdělitelné. Navíc je nutno brát v potaz rozptýlenou znalost, kterou není možné nijak integrovat. „Prakticky každý jedinec má nějakou výhodu oproti ostatním, neboť je vlastníkem jedinečných informací, které by mohl výhodně využít, ale použít je může pouze v případě, kdy je rozhodnutí ponecháno přímo na něm, anebo je pro jejich použití využita jeho aktivní

⁴² HAYEK, Friedrich August von (1995): Kontrarevoluce vědy. Studie o zneužívání rozumu. Liberální institut, Praha, 1995, s. 181.

⁴³ Během svých studií ekonomie jsem narazil v mnoha předmětech, kde lektori argumentovali řadu teorií americkými vědci, kteří zřejmě vycházeli z Hayeka a mluvili o nich, jako o těch, kdo přišli s tou či onou myšlenkou místo o Hayekovi. Těžko říci, zda byli jejími popularizátory, či na ni přišli nezávisle, ale vzhledem k působení Hayeka v těchto končinách a jeho věhlasu, lze tomu jen stěží věřit. Je to zas určitý vliv amerikanismu a přesvědčení, že v Americe jsou o krok napřed a vědí vždy vše lépe, a že „věda se tvoří v Americe a nikoliv tady“(!), jak jsem se na jednom semináři od mladého doktoranda dozvěděl.

spolupráce.⁴⁴ Z této premisy zcela jasně vyplývá, že národní hospodářství a potažmo celý společenský řád nelze nijak plánovat.

Z provedené analýzy Nobelových cen za ekonomii vyplynulo, že většina laureátu aplikovala na ekonomický výzkum metody exaktních věd. Matematictí ekonomové by si však měli uvědomit, že „klíčovým bodem je to, že matematika nemůže přispět k rozvoji ekonomické vědy“⁴⁵.

V druhé kapitole jsem se pak zamyslel, je-li možné, aby došlo k spontánnímu utvoření řádu, ve kterém by již neexistovaly určité choutky o jeho změnu, o jeho přebudování. Zamýšlel jsem se, co by znamenalo, kdyby takový řád byl někým ustanoven. Zcela jasnou odpovědí je to, že nic takového možné není. Jen stěží můžeme ustanovit nějakou instituci vlastní vůli, aniž by byla spontánně vzniklou, tedy formací. Věda, nejen ta ekonomická, se bude stále vyvíjet dál a v myslích vědců, ale i politiků, se budou stále vytvářet představy o šťastnější společnosti. Je to určitá snaha dosáhnout na tu ideu, která je kdesi nad námi, vždyť „plánování žene vpřed představa a sugerování potenciální hojnosti“⁴⁶. Důležité je však opravdové poznání než jen pouhé mínění. Naprosto lajdácké tvrzení o nespravedlnosti odměňování za lidská snažení je vůči všem bez rozdílu naprosto nezodpovědné. Jedině trh umožní všem jednotlivcům zabezpečit si důležité informace, najít svou komparativní výhodu a tak uspokojovat potřeby nejen svoje, nýbrž i „sloužit potřebám lidí kdesi daleko“⁴⁷. „Institute odděleného vlastnictví tedy není sobecká a nebyla a ani nemohla být "vynalezena" pro to, aby vlastníci majetku vnutili svou vůli zbytku lidstva. Je spíše obecně prospěšná protože přesouvá řízení výroby z rukou několika málo jedinců majících, třebaže předstírají opak, omezené vědomosti, na proces, rozšířený řád, který dovoluje maximálně využívat vědomostí všech, čímž přispívá těm, již majetek nevlastí, téměř stejně jako těm, kteří jej mají.“⁴⁸ Z toho jasně vyplývá, že je důležité si uvědomit, že právě liberalismus zajistí nejlepší uspokojení potřeb. I přesto tu však zůstává nepříjemné varování od Frédérica Bastiata: „Stát plní mozky lidí předsudky a jejich srdce sentimenty nahrávajícími duchu anarchie, války a nenávisti, takže když

⁴⁴ HAYEK, Friedrich August von (1945): The Use of Knowledge in Society. American Economic Review. XXXV, No. 4. pp. 519-30. American Economic Association. 1945 [online]. Dostupné z: <http://www.econlib.org/library/Essays/hykKnw1.html> [18. 11. 2010].

⁴⁵ M. N. Rothbard, cit. dle: VÍTEK, Roman (2008): Role matematiky a matematicko-statistických modelů v ekonomii. Seminární práce. NF, VŠE Praha, 2008, s. 9.

⁴⁶ HAYEK, Friedrich August von (1989): Cesta do otroctví. Rozmluvy, Purley, Surrey, 1989, s. 43.

⁴⁷ HAYEK, Friedrich August von (1995): Osudná domýšlivost. Omyly socialismu. Praha, Sociologické nakladatelství, 1995, s. 85.

⁴⁸ HAYEK, Friedrich August von (1995): Osudná domýšlivost. Omyly socialismu. Praha, Sociologické nakladatelství, 1995, s. 85.

Tento citát pak doplňuje Hayek svým slavným tvrzením: „Osobně bych rozhodně dal přednost být bez majetku v zemi, kde mnoho jiných něco vlastní, než abych musel žít někde, kde je veškerý majetek v "kolektivním vlastnictví" a nějaká autorita určuje jeho konkrétní využití.“

někdo předloží teorii řádu, míru a jednoty, nezáleží na tom, že má na své straně pravdu a srozumitelnost – nikdy nebude přijata.“⁴⁹

Pokud, jak píše Kant, začíná naše poznání zkušeností⁵⁰, měli bychom být schopni, při uvědomění si své vlastní minulosti, vycítit, že řády, které nám nabízí „lepší zítřky“, jsou pouze fikcí a že „řízení tvorby bohatství je řízením samotného lidského života“⁵¹. Pak mi však skutečně není jasné, kde se vzal postmodernismus a z toho vyplývající dnešní hodnotový a kulturní relativismus. Řecké přísloví praví, že lidé bez znalosti své vlastní minulosti jsou jako stromy bez kořenů. Zafouká vítr a zřítí se. Pak tomu vážně nerozumím, proč se společnost konstruktivistickými myšlenkami ještě stále tak destruuje. Musím tedy jen pokorně sokratovsky přiznat, že „vím, že nic nevím“.

⁴⁹ cit. dle: ŠÍMA, Josef (2004): *Ekonomie a právo. Úvod do logiky společenského jednání*, 2004. NF, VŠE Praha, s. 126.

⁵⁰ KANT, Immanuel (2001): *Kritika čistého rozumu*. Praha, Oikoymenh, 2001, s. 33.

⁵¹ Hillaire Belloc, cit. dle: HAYEK, Friedrich August von (1989): *Cesta do otroctví*. Rozmluvy, Purley, Surrey, 1989, s. 40.

Bibliografie

HAYEK, Friedrich August von (1989): Cesta do otroctví. Rozmluvy, Purley, Surrey, 1989.

HAYEK, Friedrich August von (1995): Kontrarevoluce vědy. Studie o zneužívání rozumu. Liberální institut, Praha, 1995. ISBN 80-85787-87-3.

HAYEK, Friedrich August von (1995): Osudná domýšlivost. Omyly socialismu. Praha, Sociologické nakladatelství, 1995. ISBN 80-85850-05-2.

HAYEK, Friedrich August von (1994): Právo, zákonodárství a svoboda. Nový výklad liberálních principů spravedlnosti a politické ekonomie. Academia, Praha, 1994. ISBN 80-200-0278-2.

KANT, Immanuel (2001): Kritika čistého rozumu. Praha, Oikoymenh, 2001. ISBN 80-7298-035-1.

MISES, Ludwig von (2006): Lidské jednání. Pojednání o ekonomii. Praha, Liberální institut, 2006, ISBN 80-86389-45-6.

ŠÍMA, Josef (2004): Ekonomie a právo. Úvod do logiky společenského jednání, 2004. NF, VŠE Praha. ISBN 80-245-0749-8.

VÍTEK, Roman (2008): Role matematiky a matematicko-statistických modelů v ekonomii. Seminární práce. NF, VŠE Praha, 2008.

Internetové zdroje:

HAYEK, Friedrich August von (1945): The Use of Knowledge in Society. American Economic Review. XXXV, No. 4. pp. 519-30. American Economic Association. 1945 [online]. Dostupné z: <http://www.econlib.org/library/Essays/hykKnw1.html> [18. 11. 2010].

Držitelé Nobelových cen za ekonomii [online]. Dostupné z: <http://ciks.vse.cz/Edice/nobel/default.aspx> [16. 11. 2010].

E-LOGOS

ELECTRONIC JOURNAL FOR PHILOSOPHY

Ročník/Year: 2011 (vychází průběžně/ published continuously)

Místo vydání/Place of edition: Praha

ISSN 1211-0442

Vydává/Publisher:

Vysoká škola ekonomická v Praze / University of Economics, Prague

nám. W. Churchilla 4

Czech Republic

130 67 Praha 3

IČ: 61384399

Web: <http://e-logos.vse.cz>

Redakce a technické informace/Editorial staff and technical information:

Miroslav Vacura

vacuram@vse.cz

Redakční rada/Board of editors:

Ladislav Benyovszky (FHS UK Praha, Czech Republic)

Ivan Blecha (FF UP Olomouc, Czech Republic)

Martin Hemelík (VŠP Jihlava, Czech Republic)

Angelo Marocco (Pontifical Athenaeum Regina Apostolorum, Rome, Italy)

Jozef Kelemen (FPF SU Opava, Czech Republic)

Daniel Kroupa (ZU Plzeň, Czech Republic)

Vladimír Kvasnička (FIIT STU Bratislava, Slovak Republic)

Jaroslav Novotný (FHS UK Praha, Czech Republic)

Jakub Novotný (VŠP Jihlava, Czech Republic)

Ján Pavlík (editor-in-chief) (VŠE Praha, Czech Republic)

Karel Pstružina (VŠE Praha, Czech Republic)

Miroslav Vacura (executive editor) (VŠE Praha, Czech Republic)